

WIJ WILLEM ALEXANDER,
BIJ DE GRATIE GODS,
KONING DER NEDERLANDEN,
PRINS VAN ORANJE-NASSAU,
ENZ. ENZ. ENZ.

(voorstel van)

Wet tot wijziging van diverse onderwijswetten in verband met het mogelijk maken van differentiatie in examens en referentieniveaus taal en rekenen in het voortgezet onderwijs en in het middelbaar beroepsonderwijs, alsmede het stellen van een nadere vooropleidingseis voor een bepaalde bacheloropleiding (differentiatie exameneisen taal en rekenen vo en mbo)

Voorstel van wet

Allen, die deze zullen zien of horen lezen, saluut! doen te weten:

Alzo Wij in overweging genomen hebben, dat het wenselijk is voor enkele groepen leerlingen in het voortgezet onderwijs en in het middelbaar beroepsonderwijs differentiatie aan te brengen in de referentieniveaus dan wel in de exameneisen voor Nederlandse taal en rekenen en het voorts mogelijk te maken dat dergelijke examengegevens centraal worden geregistreerd in de onderwijsregisters opdat transparant is op basis van welke examens het diploma is behaald;

Alsmede dat het wenselijk is de toelatingseis tot enkele opleidingen en in het bijzonder tot een lerarenopleiding basisonderwijs aan te passen, zodat degenen die hun diploma hebben behaald met behulp van de rekentoets ER geen automatisch recht op toelating hebben tot die opleiding vanwege het grote belang van rekenen in het primaire onderwijs als startpunt van de doorlopende leerlijn voor rekenen;

Zo is het, dat Wij, de Afdeling advisering van de Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel I

Artikel 164a, tweede lid, van de Wet op de expertisecentra wordt als volgt gewijzigd:

1. Aan het slot van onderdeel I vervalt "en".
2. In onderdeel m wordt onder vervanging van de punt aan het slot door een puntkomma "de uitslag van het eindexamen of deeleindexamen ingevolge artikel 14a, eerste lid, onderdeel b, of artikel 14b" vervangen door: de uitslag van het eindexamen en indien van toepassing het judicium "cum laude", of de uitslag van het deeleindexamen ingevolge artikel 14a, eerste lid, onderdeel b, of artikel 14b.
3. De volgende onderdelen worden toegevoegd:
  - p. de aard, het niveau en het eindcijfer van de afgelegde rekentoets,
  - q. indien van toepassing de vermelding "2A" indien een lichtere beoordelingsnorm ingevolge artikel 29, achtste lid, onderdeel b, van de Wet op het voortgezet onderwijs is toegepast bij examens voor het vak Nederlandse taal, en
  - r. indien van toepassing de beoordeling van de maatschappelijke stage.

Artikel II

De Wet op het voortgezet onderwijs wordt als volgt gewijzigd:

A

Artikel 29 wordt als volgt gewijzigd:

1. In het vierde lid wordt na "dezelfde vakken en andere programma-onderdelen" ingevoegd: en dezelfde rekentoets.
2. In het vierde en vijfde lid wordt telkens "voor de desbetreffende schoolsoorten of voor dan wel binnen leerwegen" vervangen door: voor dan wel binnen de desbetreffende schoolsoorten.
3. Onder vernummering van het zesde lid tot het zevende lid wordt na het vijfde lid een lid ingevoegd, luidende:
  6. In bij of krachtens algemene maatregel van bestuur te bepalen gevallen kan in het eindexamen van de basisberoepsgerichte leerweg, bedoeld in artikel 10b:
    - a. voor Nederlandse taal door het College voor toetsen en examens een aangepaste lichtere beoordelingsnorm worden toegepast waardoor het met goed gevolg afleggen van dit examen niet meer duidt op voldoende beheersing van het vereiste referentieniveau;
    - b. in afwijking van het vijfde lid, bij de vaststelling van de opgaven van de rekentoets in het vmbo basisberoepsgerichte leerweg, bedoeld in artikel 10b, naast het krachtens artikel 2, tweede lid, aanhef en onderdeel c, van de Wet referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen vastgestelde referentieniveau mede rekening gehouden met het naastgelegen lagere referentieniveau.

B

Artikel 60 wordt gewijzigd als volgt:

1. In het vijfde lid wordt na "dezelfde vakken en andere programma-onderdelen" ingevoegd: en dezelfde rekentoets.
2. In het zesde lid wordt "voor de desbetreffende schoolsoorten" vervangen door: voor dan wel binnen de desbetreffende schoolsoorten.
3. Onder vernummering van het zevende tot en met negende lid tot achtste tot en met tiende lid, wordt na het zesde lid een lid ingevoegd, luidende:
  7. In bij of krachtens algemene maatregel van bestuur te bepalen gevallen kan in het eindexamen van de basisberoepsgerichte leerweg, bedoeld in artikel 10b:
    - a. voor Nederlandse taal een aangepaste lichtere beoordelingsnorm worden toegepast waardoor het met goed gevolg afleggen van dit examen niet meer duidt op voldoende beheersing van het vereiste referentieniveau;
    - b. in afwijking van het zesde lid, bij de vaststelling van de opgaven van de rekentoets in het vmbo basisberoepsgerichte leerweg, bedoeld in artikel 10b, naast het krachtens artikel 2, tweede lid, aanhef en onderdeel c, van de Wet referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen vastgestelde referentieniveau mede rekening gehouden met het naastgelegen lagere referentieniveau.
4. In het nieuwe achtste en tiende lid wordt "College voor examens" vervangen door: College voor toetsen en examens.

C

Artikel 103b, tweede lid, wordt gewijzigd als volgt:

1. In onderdeel g wordt "de uitslag van het eindexamen of deeleindexamen" vervangen door: de uitslag van het eindexamen en indien van toepassing het judicium "cum laude", of de uitslag van het deeleindexamen.
2. In onderdeel h vervalt aan het slot "en".
3. Onder vervanging van de punt aan het slot van onderdeel i door een puntkomma worden de volgende onderdelen toegevoegd:
  - j. de aard, het niveau en het eindcijfer van de afgelegde rekentoets,
  - k. indien van toepassing de vermelding "2A" indien een aangepaste, lichtere beoordelingsnorm is toegepast bij examens voor het vak Nederlandse taal, en
  - l. indien van toepassing de beoordeling van de maatschappelijke stage.

Artikel III

De Wet educatie en beroepsonderwijs wordt als volgt gewijzigd:

A

Artikel 2.3.6a, tweede lid, wordt als volgt gewijzigd:

1. In onderdeel f wordt "de uitslag van het eindexamen of het deeleindexamen" vervangen door: de uitslag van het eindexamen en indien van toepassing het judicium "cum laude", of de uitslag van het deeleindexamen.
2. In onderdeel l vervalt "en".
3. Onder vervanging van de punt aan het slot van onderdeel m door een puntkomma worden de volgende onderdelen toegevoegd:
  - n. de aard, het niveau en het eindcijfer van de afgelegde rekentoets,
  - o. indien van toepassing de vermelding "2A" indien een aangepaste, lichtere beoordelingsnorm is toegepast bij examens voor het vak Nederlandse taal, en
  - p. indien van toepassing de beoordeling van de maatschappelijke stage.

B

In artikel 2.5.5a, tweede lid, onderdeel h, wordt na "het eindcijfer" een zin ingevoegd, luidende: alsmede in voorkomend geval de aard of het niveau.

C

Artikel 7.4.3 wordt als volgt gewijzigd:

1. Voor de tekst wordt het cijfer "1." geplaatst.
2. Er wordt een lid toegevoegd, luidende:
  2. In afwijking van het eerste lid en artikel 7.4.2, tweede lid, kan het onderzoek naar de kennis, het inzicht en de vaardigheden van de generieke kwalificatie-eisen voor Nederlandse taal of rekenen in volgens of krachtens algemene maatregel van bestuur te bepalen gevallen geheel of gedeeltelijk achterwege worden gelaten, met dien verstande dat:
    - a. in een entree- of basisberoepsopleiding voor het generieke onderdeel rekenen een aangepast examen kan worden afgelegd, waarbij bij de vaststelling van de opgaven, naast het krachtens artikel 7.2.4, vierde lid, geldende referentieniveau mede rekening is gehouden met het naastgelegen lagere referentieniveau rekenen;
    - b. in een entree- of basisberoepsopleiding voor het generieke examenonderdeel Nederlandse taal een aangepaste lichtere normering kan worden toegepast waardoor het met goed gevolg afsluiten van het examen niet meer duidt op voldoende beheersing van het vereiste referentieniveau, en
    - c. een entreeopleiding kan worden afgesloten zonder de generieke examenonderdelen Nederlandse taal of rekenen.

D

In artikel 7.4.6, tweede lid, wordt onder vervanging van de punt door een komma, de volgende zin toegevoegd: met dien verstande dat een entreeopleiding of basisberoepsopleiding ook met goed gevolg kan worden afgesloten met toepassing van artikel 7.4.3, tweede lid.

E

Artikel 8.2.1. wordt als volgt gewijzigd:

1. In het derde lid, onderdeel f, wordt na "artikel 7.2.2, eerste lid, onderdeel b" onder vervanging van de punt aan het slot door een komma toegevoegd: niet zijnde een diploma dat is verkregen met toepassing van artikel 7.4.3, tweede lid, onderdelen a of b.
2. In het vierde lid, onderdeel f, wordt na "artikel 7.2.2, eerste lid, onderdeel a" onder vervanging van de punt aan het slot door een komma toegevoegd: niet zijnde een diploma dat is verkregen met toepassing van artikel 7.4.3, tweede lid, onderdeel c.

Artikel IV

De Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek wordt als volgt gewijzigd:

A

Artikel 7.23a komt te luiden:

Artikel 7.23a. begripsbepalingen paragraaf 1

In deze paragraaf wordt verstaan onder:

opleiding: bacheloropleiding als bedoeld in artikel 7.3a, eerste lid, onderdeel a, of tweede lid, onderdeel a;

rekentoets ER: aangepaste rekentoets of aangepast centraal examen voor het onderdeel rekenen ten behoeve van examinandi met ernstige rekenproblemen, vastgesteld door het College voor toetsen en examens overeenkomstig artikel 2, lid 2a, onderscheidenlijk het derde lid, van de Wet College voor toetsen en examens.

B

1. In artikel 7.25 wordt, onder vernummering van het vijfde en zesde lid tot zesde en zevende lid, een lid ingevoegd, luidende:

5. Bij ministeriële regeling kan worden bepaald dat geen recht op inschrijving bestaat voor een opleiding of groep van opleidingen, indien de rekentoets ER deel heeft uitgemaakt van het examen ter verkrijging van het diploma als bedoeld in artikel 7.24, eerste of tweede lid, en rekenvaardigheid van wezenlijk belang is voor het kunnen volgen en met goed gevolg afronden van die opleiding of groep van opleidingen.

2. In het nieuwe zesde lid wordt "die niet voldoet aan de in het eerste, tweede of derde lid bedoelde voorwaarden" vervangen door: die niet voldoet aan de in het eerste, tweede, derde of vijfde lid bedoelde voorwaarden".

C

Artikel 7.28 wordt als volgt gewijzigd:

1. In het derde lid wordt "Indien bij ministeriële regeling eisen als bedoeld in artikel 7.25, eerste of tweede lid" vervangen door: " Indien nadere vooropleidingseisen als bedoeld in artikel 7.25, eerste, tweede of vijfde lid, of bijzondere nadere vooropleidingseisen als bedoeld in artikel 7.25a, eerste lid" en wordt "de eisen, bedoeld in artikel 7.25" vervangen door "de nadere of bijzondere nadere vooropleidingseisen, bedoeld in de artikelen 7.25 onderscheidenlijk 7.25a".
2. In het vierde lid wordt "de eisen, bedoeld in artikel 7.25" vervangen door: de eisen, bedoeld in de artikelen 7.25 of 7.25a.

Artikel V

De Wet College voor toetsen en examens wordt als volgt gewijzigd:

A

In artikel 1 wordt de begripsbepaling "*Cito*: Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, genoemd in artikel 12 van de Wet subsidiëring landelijke ondersteunende activiteiten" vervangen door: *Cito*: Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling, genoemd in artikel 3 van de Wet subsidiëring landelijke onderwijsondersteunende activiteiten 2013.

B

In artikel 2, lid 2a, wordt na "Wet op het voortgezet onderwijs, " ingevoegd: artikelen 72, vijfde lid en 116, zesde lid, van de Wet voortgezet onderwijs BES,.

Artikel VI

De Wet op het onderwijstoezicht wordt als volgt gewijzigd:

A

In artikel 24b, eerste lid, onderdeel e, wordt de zinsnede "7.25, eerste tot en met derde lid" vervangen door: 7.25, eerste tot en met derde en vijfde lid,

B

In de artikelen 24l, onderdeel f, 24m, onderdelen c en d, 24n, onderdeel d, 24o, tweede lid, onderdelen d en g, 24q, derde, vierde en vijfde lid, onderdeel d, wordt "College voor examens" vervangen door: "College voor toetsen en examens.

C

Artikel 24o, tweede lid, wordt als volgt gewijzigd:

- a. In onderdeel c wordt "artikel 2.3.6a, tweede lid, onder f en g, vervangen door: artikel 2.3.6a, tweede lid, onder f, g, n, o en p.
- b. In onderdeel f wordt "artikel 103b, tweede lid, onder c, d, f en g," vervangen door: artikel 103b, tweede lid, onder c, d, f, g, j, k en l.
- c. In onderdeel g wordt "de vakken waarin examen is afgelegd, de cijfers van het college-examen, het vak of de vakken waarop het profielwerkstuk betrekking heeft, de beoordeling van het sectorwerkstuk, alsmede het thema van het sectorwerkstuk, de cijfers van het centraal examen, de eindcijfers en de uitslag van het staatsexamen" vervangen door: de vakken en de rekentoets waarin examen is afgelegd, de aard en het niveau van de rekentoets en van het examen Nederlandse taal, de cijfers van het college-examen, het vak of de vakken waarop het profielwerkstuk betrekking heeft, de beoordeling van het sectorwerkstuk, alsmede het thema van het sectorwerkstuk, de cijfers van het centraal examen, de eindcijfers, de uitslag van het staatsexamen en indien van toepassing het judicium "cum laude".
- d. In onderdeel h wordt "artikel 164a, tweede lid, onder c, k, l en m" vervangen door: artikel 164a, tweede lid, onder c, k, l, m, p, q en r.

Artikel VII

Artikel 2, tweede lid, van de Wet referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen wordt als volgt gewijzigd:

1. In onderdeel c wordt: "voor en binnen de leerwegen, bedoeld in de artikelen 10, 10b en 10d van die wet" vervangen door: voor dan wel binnen deze schoolsoorten.
2. Het onderdeel d komt te luiden:
d. de soorten beroepsopleidingen, bedoeld in artikel 7.2.2, eerste lid, van de Wet educatie en beroepsonderwijs, met dien verstande dat verschillende referentieniveaus kunnen worden vastgesteld voor en binnen die opleidingen, en.

Artikel VIII

Artikel 4a, tweede lid, van de Leerplichtwet komt te luiden:

De verplichting, bedoeld in het eerste lid, geldt niet ten aanzien van jongeren, die:

- a. in het bezit zijn van een getuigschrift of een schooldiploma praktijkonderwijs als bedoeld in artikel 29a van de Wet op het voortgezet onderwijs;
- b. voortgezet speciaal onderwijs in het uitstroomprofiel, bedoeld in artikel 14, eerste lid, onderdeel b dan wel onderdeel c, van de Wet op de expertisecentra hebben gevolgd, en
- c. in het bezit zijn van een diploma entreeopleiding dat is verkregen met toepassing van artikel 7.4.3, tweede lid, onderdeel c, van de Wet educatie en beroepsonderwijs.

Artikel IX

De Wet voortgezet onderwijs BES wordt als volgt gewijzigd:

A

In artikel 47a van de Wet voortgezet onderwijs BES wordt "de leerwegen, bedoeld in de artikelen 16, 18 en 29" vervangen door: deze vormen van onderwijs.

B

In artikel 72 wordt als volgt gewijzigd:

1. In het vierde lid wordt na "dezelfde vakken en andere programmaonderdelen" ingevoegd: en dezelfde rekentoets.
2. In het vijfde lid wordt "voor de desbetreffende vorm van onderwijs of voor dan wel binnen leerwegen zijn vastgesteld op grond van artikel 47a" vervangen door: voor dan wel binnen de desbetreffende vorm van onderwijs.
3. Onder vernummering van het zesde en zevende lid tot zevende en achtste lid na het vijfde lid een lid ingevoegd, luidende:
6.
In bij of krachtens algemene maatregel van bestuur te bepalen gevallen kan in het eindexamen van de basisberoepsgerichte leerweg, bedoeld in artikel 18:

- a. voor Nederlandse taal een aangepaste lichtere beoordelingsnorm worden toegepast waardoor het met goed gevolg afleggen van dit examen niet meer duidt op voldoende beheersing van het vereiste referentieniveau;
- b. in afwijking van het vijfde lid, bij de vaststelling van de opgaven van de rekentoets in het vmbo basisberoepsgerichte leerweg, bedoeld in artikel 18, naast het krachtens artikel 47a vastgestelde referentieniveau mede rekening gehouden met het naastgelegen lagere referentieniveau.

C

Artikel 116 wordt als volgt gewijzigd:

1. In het vijfde lid wordt na "dezelfde vakken en andere programmaonderdelen" ingevoegd: en dezelfde rekentoets.

2. In het zevende lid wordt "Artikel 75 is" vervangen door: Artikel 72, zesde lid, en artikel 75 zijn.

D

Artikel 179 wordt als volgt gewijzigd:

1. In onderdeel g wordt "de uitslag van het eindexamen of deeleindexamen" vervangen door: de uitslag van het eindexamen en indien van toepassing het judicium "cum laude", of de uitslag van het deeleindexamen.

2. In onderdeel h vervalt aan het slot "en".

3. Onder vervanging van de punt aan het slot van onderdeel i door een puntkomma worden de volgende onderdelen toegevoegd:

j. de aard, het niveau en het eindcijfer van de afgelegde rekentoets, en

k. indien van toepassing de beoordeling van de maatschappelijke stage.

Artikel X

De Wet educatie en beroepsonderwijs BES wordt als volgt gewijzigd:

PM

Artikel XI

De artikelen van deze wet treden in werking op een bij koninklijk besluit te bepalen tijdstip, dat voor de verschillende artikelen of onderdelen daarvan verschillend kan worden vastgesteld.

Lasten en bevelen dat deze in het Staatsblad zal worden geplaatst en dat alle ministeries, autoriteiten, colleges en ambtenaren die zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

De Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,

MEMORIE VAN TOELICHTING

Deze toelichting wordt gegeven in overeenstemming met de Staatssecretaris van Economische Zaken.

§ 1. INLEIDING

Sinds 2010 zijn op grond van de Wet referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen in het gelijknamige Besluit een of meer referentieniveaus voor Nederlandse taal en voor rekenen vastgesteld voor het primair onderwijs (po), het (voortgezet) speciaal onderwijs ((v)so), het voortgezet onderwijs (vo) en het middelbaar beroepsonderwijs (mbo). Hiermee is een doorlopende leerlijn taal en rekenen totstandgekomen die aan het eind van een opleiding, uitgezonderd het primair onderwijs en vooralsnog ook nog de entreeopleiding, met een examen wordt afgesloten. Met dit wetsvoorstel worden meer mogelijkheden tot differentiatie qua examenniveaus voor rekenen en taal gegeven. Ingeval van differentiatie zal deze in ieder geval zichtbaar worden gemaakt op de cijferlijst of resultatenlijst in verband met de gewenste transparantie. Zij heeft in sommige gevallen ook gevolgen voor het recht op doorstroom naar vervolgoopleidingen.

Dit wetsvoorstel maakt het in de eerste plaats mogelijk een aangepast examen voor het onderdeel rekenen en een lichtere beoordelingsnorm voor het vak of onderdeel Nederlandse taal te kunnen aanbieden in het vo voor de basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo en in het mbo voor de entreeopleiding en basisberoepsopleiding (mbo-2). Dit is nodig omdat voor sommige leerlingen binnen deze onderwijssoorten het met goed gevolg afleggen van een examen overeenkomstig het eerder vastgestelde referentieniveau 2F voor rekenen of Nederlandse taal naar verwachting niet haalbaar zal zijn.¹ Beide soorten aangepaste examens zullen hierna als 2A worden aangemerkt. Dit vormt een toetsingsniveau dat onder referentieniveau 2F, maar boven 1F ligt.

Daarnaast introduceert dit wetsvoorstel de grondslag voor een onderscheid in diploma's. Niet elk diploma entreeopleiding of mbo-2 zal zonder meer als vooropleidingseis recht geven op doorstroom naar een vervolgoopleiding binnen het mbo. Een dergelijk diploma is daarmee bedoeld voor toeleiding naar de arbeidsmarkt. Dit zal de uitkomst zijn voor een deel van de leerlingen in de entreeopleiding en mbo-2, omdat zij niet in staat zullen zijn om alle eisen voor Nederlandse taal en rekenen te behalen die passen bij het niveau van hun beroepsopleiding.

In de derde plaats wordt het mogelijk gemaakt dat, onder na te melden voorwaarden, buitenlandse leerlingen in Engelstalige beroepsopleidingen het mbo-diploma kunnen behalen met een lager niveau voor het generieke examenonderdeel Nederlandse taal, mits zij het generieke examenonderdeel Engels op een hoger niveau behalen (een omkeerregeling). Dit wordt uitsluitend toegestaan voor degenen, die nog maar kort in Nederland zijn en daardoor nog onvoldoende in staat zijn geweest om zich het Nederlands eigen te maken maar wel het diploma van een beroepsopleiding op niveau 4 willen behalen. Vaak gaat het om leerlingen die zich hier niet blijvend vestigen (bijvoorbeeld kinderen van expats). Als deze maatregel niet zou worden genomen, zou het voor deze leerlingen niet meer mogelijk zijn om het diploma te behalen voor de middenkaderopleiding en de specialistenopleiding (mbo-4), omdat voor deze opleidingen de Nederlandse taal met referentieniveau 3F als generieke kwalificatie-eis onderdeel uitmaakt van de kwalificatie en dit niveau niet haalbaar is.

In de vierde plaats maakt dit wetsvoorstel het mogelijk om -uitsluitend in het hoger onderwijs- het recht op toegang tot een bepaalde bacheloropleiding waarvoor rekensvaardigheid van wezenlijk belang is, te gaan uitsluiten voor degene die zijn vo- of mbo-diploma heeft behaald met behulp van de rekentoets ER. Dit is de rekentoets die

---

¹ In dit algemeen deel van de toelichting worden met leerlingen ook bedoeld de deelnemers in het mbo. Met rekentoets wordt bedoeld zowel de rekentoets in het vo als het centraal examen rekenen in het mbo. Met rekentoets ER wordt bedoeld de toets of het centraal examen rekenen voor leerlingen met ernstige reken-/wiskundeproblemen, waaronder dyscalculie. Met 2A-toets wordt bedoeld zowel de rekentoets 2A in het vo als het centraal examen rekenen 2A in het mbo.

speciaal is bedoeld voor leerlingen met ernstige rekenproblemen. Vanwege de gewenste terughoudendheid om de toegang tot het hoger onderwijs verder te beperken, heeft de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aangekondigd hiertoe in eerste instantie uitsluitend over te gaan in het geval van een lerarenopleiding basisonderwijs (ook wel pabo genoemd).

In de vijfde plaats bevat dit wetsvoorstel de grondslag om te kunnen gaan regelen dat vwo-leerlingen voor wie de rekentoets op referentieniveau 3F te weinig uitdaging biedt, op vrijwillige basis de rekentoets op referentieniveau 3S kunnen afleggen. Hierdoor kan het eindcijfer van een afgelegde rekentoets 3S vermeld worden op hun cijferlijst. Met 3S wordt bedoeld het door de commissie Meijerink beschreven streefniveau.

In de zesde plaats zijn enige juridisch-technische aanpassingen nodig in verband met de gegevenslevering aan het basisregister onderwijs (BRON) en het diplomaregister. Het betreft het vastleggen van informatie omtrent de afgelegde rekentoets en in voorkomende gevallen de aangepaste, lichtere normering voor het examen Nederlandse taal, het hogere niveau voor Engels, de beoordeling van een maatschappelijke stage en het judicium "cum laude" dat in bijzondere gevallen in het vo wordt vermeld op het diploma.

Dit wetsvoorstel wijzigt daarmee de volgende wetten:

- Wet referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen,
- Wet op het voortgezet onderwijs (WVO),
- Wet voortgezet onderwijs BES (WVO BES),
- Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB),
- Wet educatie en beroepsonderwijs BES (WEB BES)
- Wet op de expertisecentra (WEC),
- Leerplichtwet 1969,
- Wet op het hoger onderwijs en het wetenschappelijk onderzoek (WHW),
- Wet College voor toetsen en examens (Wet Cvte),
- Wet op het onderwijstoezicht (WOT).

Communicatie

De introductie van de rekentoets 2A en de beperking van de toegang tot de pabo is gecommuniceerd in de brief van de Staatssecretaris en de Minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aan de Tweede Kamer van 17 december 2014 (*Kamerstukken II 2014-2015, 31 332, nr. 36*). Zie voor het judicium "cum laude" de brief van de Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap aan de Tweede Kamer van 10 maart 2014 (*Kamerstukken II 2013-2014, 33750 VIII, nr. 99*). De voorstellen in het kader van de omkeerregeling voor buitenlandse studenten in Engelstalige opleidingen zijn aangekondigd in een schriftelijk overleg met de Tweede Kamer, vastgesteld op 29 april 2015 (*Kamerstukken II 2014-2015, 31524, nr. 243*). De introductie van de rekentoets 3S is aangekondigd in de brief van 6 oktober 2015 (*Kamerstukken II 2015-2016, 31 332, nr.52*). De lichtere beoordelingsvorm voor de examens Nederlandse taal is aangekondigd in de brief van 14 juni 2016 (*Kamerstukken II, 2015-2016, 31 332, nr. 74*).

§ 2 ACHTERGROND EN INHOUD VAN HET WETSVOORSTEL

2.1 Historie

Op 1 augustus 2010 is de Wet referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen met het gelijknamige Besluit in werking getreden. Deze wet- en regelgeving vormen het fundament om de beheersing van de basisvaardigheden Nederlandse taal en rekenen in het onderwijs te verbeteren. Met de referentieniveaus is een duidelijke, doorlopende leerlijn gecreëerd voor zowel Nederlandse taal als rekenen. Voor elke onderwijssector is namelijk uniform en duidelijk beschreven wat leerlingen op verschillende momenten in hun leerloopbaan moeten kunnen en kennen op het gebied van Nederlandse taal en rekenen. Scholen kunnen hierdoor doelgerichter onderwijsprogramma's realiseren, de prestaties van leerlingen meten en deze doorgeven aan het vervolgonderwijs.

2.2 Aanleiding voor het wetsvoorstel

Sinds het schooljaar 2010-2011 zijn de referentieniveaus Nederlandse taal bepalend geworden voor de afsluitende examens in het vo en het mbo. Wat betreft rekenen

maakt sinds het schooljaar 2013-2014 de rekentoets onderdeel uit van het eind- en staatsexamen in het vo. Sinds het schooljaar 2015-2016 is de rekentoets een verplicht generiek examenonderdeel in de middenkaderopleiding en specialistenopleiding (mbo-4). Vanaf het schooljaar 2016-2017 zal dit ook gelden voor de basisberoepsopleiding (mbo-2) en de vakopleiding (mbo-3). Voor de entreeopleiding zal ook centrale examinering worden ingevoerd. Tijdelijk geldt er overgangsrecht, waardoor het cijfer of eindcijfer voor de rekentoets niet van invloed is op het behalen van het diploma, uitgezonderd in het vwo. Wanneer in de toekomst het overgangsrecht zal komen te vervallen, maken de behaalde resultaten voor de onderdelen Nederlandse taal en rekenen in alle onderwijssoorten en mbo-niveaus onderdeel uit van de slaag-zakregeling. Een examen voldoet aan de wettelijk vastgestelde niveaus als zowel de inhoud van het examen zelf als de bijbehorende normering daarmee in overeenstemming zijn.

2.3 Differentiatie in niveaus van examinering

Doordat er slechts twee verschillende referentieniveaus voor rekenen voor het hele vo en mbo gelden (namelijk de niveaus 2F en 3F) en voor Nederlandse taal in het vo drie (2F, 3F en 4F) en in het mbo twee (2F en 3F), is de bandbreedte voor het maken van onderscheid gering. Temeer daar per onderwijssoort in het vo en niveau in het mbo slechts één referentieniveau is aangewezen. Het beperkte aantal referentieniveaus kan knellen, omdat Nederlandse taal en rekenen onderdelen zijn waarbij de vaardigheid per leerling sterk uiteen kan lopen. Bovendien mag zowel in het vo als in het mbo in beginsel slechts voor een van beide toetsen/examens ten laagste een eindcijfer 5 worden behaald. Bij wiskunde geldt iets vergelijkbaars, maar daar is dat onderkend door de mogelijkheid van drie verschillende wiskundevakken op het vwo en de mogelijkheid van twee vakken of geen wiskunde op het havo. In het vmbo is wiskunde geen verplicht vak in alle profielen. Het mbo kent geen vakkenstructuur zoals in het vo maar een kwalificatie of kwalificatiedossier waar vaardigheden uit de wiskunde al dan niet onderdeel van kan uitmaken. In deze lijn past dat ook bij rekenen en Nederlandse taal voor leerlingen enige differentiatie wordt geboden. Dit is ook onderkend bij de invoering van de Wet referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen (*Kamerstukken II 2009-2010, 32 290, nr. 3, p. 11 (MvT)*).

De reguliere rekentoets kan voor een deel van de leerlingen in het vmbo-bb een struikelblok vormen om het diploma te behalen. Daarom is meer differentiatie gewenst en wordt in deze leerweg van het vmbo de mogelijkheid van een verlaagd examenniveau (rekentoets 2A) aangeboden in plaats van een reguliere rekentoets op 2F niveau. Dit geldt ook in het mbo, voor zowel de entreeopleiding als voor mbo-2. Dit is speciaal voor deze onderwijssoorten van belang, omdat er geen terugvaloptie naar een andere, lagere onderwijssoort mogelijk is. Daarom wordt de mogelijkheid van het aangepaste examenniveau 2A ook beperkt tot deze 3 onderwijssoorten. Met de mogelijkheid van een eenvoudiger examen voor het onderdeel rekenen (rekentoets 2A) wordt de desbetreffende leerlingen de gelegenheid geboden te laten zien welke rekenvaardigheden ze beheersen en zo toch het diploma te behalen.

Om vergelijkbare redenen wordt voorgesteld binnen dezelfde onderwijssoorten de mogelijkheid te geven om een enigszins soepeler normering toe te passen op een afgelegd examen voor Nederlandse taal. Het effect zal dan zijn dat een leerling die eigenlijk een 5 zou hebben behaald voor zijn examen Nederlandse taal met de toepassing van de soepeler beoordelingsnorm met bijbehorende hogere score een cijfer 6 behaalt. Omdat zo niet meer met zekerheid te zeggen is dat het referentieniveau 2F is behaald, wordt voorgesteld een grondslag in de wet op te nemen om deze verlaagde examenniveaus wettelijk te verankeren en het gebruik ervan toe te staan voor een nader te bepalen groep leerlingen volgens bij algemene maatregel van bestuur te stellen regels.

Op grond van artikel 2, tweede lid, onderdelen c en d, en lid 2a van de Wet College voor toetsen en examens dan wel de vergelijkbare taken voor het beroepsonderwijs uit hoofde van artikel 3 van die wet in samenhang met artikel 6 van het Examen- en kwalificatiebesluit beroepsopleidingen WEB is het de taak van het College voor toetsen en examens (Cvte) om de aanpassingen in de opgaven voor de rekentoets 2A onderscheidenlijk de normering van het examen Nederlandse taal vast te stellen met inachtneming van dit wetsvoorstel. Het is de bedoeling dat de rekentoets 2A zal bestaan

uit (de meest eenvoudige) opgaven van het referentieniveau 2F en uit opgaven van het niveau daaronder (1F), alsmede uit speciaal op het niveau van deze leerlingen afgestemde, minder complexe opgaven.

Het opdoen van voldoende taal- en rekenvaardigheden is zeer belangrijk voor het volwaardig deelnemen op de arbeidsmarkt, het vervolgonderwijs en de samenleving. Het uitgangspunt blijft dan ook dat alle leerlingen voldoen aan de referentieniveaus zoals vastgesteld voor hun opleiding en het is belangrijk dat hier in het onderwijs onverminderd aandacht voor blijft. Daarom blijft het uitgangspunt dat een leerling in principe eerst de rekentoets 2F aflegt. Alleen als dat niveau onhaalbaar is, kan een leerling (in evidente gevallen eventueel direct) de rekentoets 2A afleggen. De Inspectie van het onderwijs zal de mate waarin vo-scholen en mbo-instellingen de rekentoets 2A aan leerlingen aanbieden, betrekken in het toezicht.

Het beoogde normeringsniveau 2A voor Nederlandse taal komt overeen met hetgeen thans reeds gangbaar is in het vmbo-bb. Ook in geval van het examen Nederlandse taal is de normering op 2F-niveau uitgangspunt en is het niveau 2A bedoeld als uitzondering. De voorwaarden om in aanmerking te komen voor het afleggen van een rekentoets 2A en het gebruik mogen maken van een aangepaste normering 2A onder het referentieniveau voor Nederlandse taal zullen nader worden uitgewerkt in het Eindexamenbesluit VO, het Staatsexamenbesluit VO en het Examen- en kwalificatiebesluit beroepsopleidingen WEB.

De referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen zijn in 2008 geformuleerd door de commissie Meijerink en vormen samen het referentiekader Nederlandse taal en rekenen. In 2008 was er nog geen plan voor een niveau dat onder 2F en boven 1F ligt. Voor zowel rekenen als Nederlandse taal is 2A dus geen referentieniveau. Het past ook niet in het systeem van het referentiekader, dat per leeftijdsgroep/onderwijstype enkel uitgaat van fundamentele (F) en streefniveaus (S), om 2A als nieuw referentieniveau toe te voegen. Zoals gezegd blijft het referentieniveau 2F het uitgangspunt voor het onderwijs in de betreffende schoolsoorten. Alleen wordt de mogelijkheid gecreëerd voor aangepaste examinering en normering voor groepen leerlingen binnen deze schoolsoorten. Een gevolg van het feit dat het bij 2A niet om een referentieniveau gaat, is dat de omschrijving van de inhoud van 2A minder uitgebreid is dan die van de referentieniveaus.

Echter, wat betreft rekenen is de manier waarop 2A concreet getoetst wordt, op dezelfde manier omschreven als voor de referentieniveaus, namelijk in de syllabus rekenen vo en mbo. Daarin is sinds 1 augustus 2016 een addendum opgenomen voor de rekentoets 2A. Voor Nederlandse taal wordt in overleg met het CvTE en de Stichting Leerplanontwikkeling bekeken op welke manier voor scholen het onderscheid tussen 2A en 2F verduidelijkt kan worden. Door de syllabus voor rekenen en het te ontwikkelen product voor Nederlandse taal, wordt ook voor het vervolgonderwijs duidelijk welke kennis en kunde leerlingen met een voldoende voor 2A over het algemeen beheersen.

2.3.1 Gevolgen voor de diploma's in de entreeopleiding en mbo-2

Voor een deel van de leerlingen in de entreeopleiding en mbo-2 is het behalen van alle eisen voor Nederlandse taal en rekenen een grote opgave, terwijl het behalen van een diploma van belang is voor een succesvolle start op de arbeidsmarkt. Om te voorkomen dat het behalen van de generieke examenonderdelen voor een te grote groep het struikelblok gaat vormen voor het behalen van het diploma, wordt het met dit wetsvoorstel mogelijk gemaakt te regelen dat leerlingen in de entreeopleiding en mbo-2 ook een diploma kunnen behalen als ze niet aan alle eisen voor Nederlandse taal en rekenen voldoen. Met zo'n diploma echter kunnen de leerlingen in principe niet doorstromen naar een hoger mbo-niveau maar alleen naar de arbeidsmarkt. Het is in alle gevallen uiteraard wel vereist dat de beroepsgerichte onderdelen van een opleiding worden behaald, ook als die eisen betrekking hebben op eisen aan de beheersing van Nederlandse taal en rekenen. Verder moet er uiteraard ook aan de eisen voor het generieke onderdeel loopbaan en burgerschap worden voldaan.

Voor de entreeopleiding komt er met dit wetsvoorstel de mogelijkheid dat het diploma wordt behaald zonder dat aan de eisen voor Nederlandse taal en rekenen wordt voldaan. Als de student wel aan de overige eisen heeft voldaan, dan kan de student een diploma krijgen zonder doorstroomrecht naar de arbeidsmarkt. Voor het behalen van een diploma met doorstroomrecht is het nodig om zowel de generieke examenonderdelen

Nederlandse taal als rekenen op ten minste niveau 2A te behalen. Met deze lijn zijn de eisen voor het behalen van de entreeopleiding gelijk aan die voor het behalen van het diploma in vmbo-bb. De leerlingen uit zowel het vmbo-bb als de entreeopleiding stromen door naar een mbo-2 opleiding. Degenen die er niet in slagen een diploma te behalen, maar wel onderdelen van de opleiding, kunnen een instellingsverklaring uitgereikt krijgen of in de toekomst mogelijk een certificaat voor een keuzedeel of een onderdeel van een kwalificatie.

Aansluitend bij het uitgangspunt van de onderhoudsplicht voor het mbo, wordt er ook voor mbo-2 een onderscheid in diploma's geïntroduceerd. Dit onderscheid gaat betekenen dat studenten in mbo-2 wel het diploma en daarmee een startkwalificatie kunnen behalen als voor zowel Nederlandse taal en (in de toekomst ook voor) rekenen het 2A-niveau is behaald. Met dit diploma is echter geen recht op doorstroom naar mbo-3. Hiervoor is het namelijk nodig om het referentieniveau 2F te behalen voor zowel Nederlandse taal als (in de toekomst) rekenen.

In de tabel hieronder is schematisch weergegeven hoe de verschillende diploma's voor de entreeopleiding en mbo-2 zich tot elkaar verhouden.

Soort opleiding	Soort diploma	Minimaal benodigd	Mogelijkheden voor vervolg
entreeopleiding (mbo-1)	Zonder doorstroomrecht	Nederlandse taal: - Rekenen: - Ook indien een van beide onderdelen wel wordt behaald, maar het andere onderdeel niet, is er geen doorstroomrecht.	Arbeidsmarkt
	Met doorstroomrecht	Nederlandse taal: 2A Rekenen: 2A	Arbeidsmarkt of mbo-2
basisberoepsopleiding (mbo-2)	Geen doorstroomrecht	Nederlandse taal: 2A Rekenen: 2A	Arbeidsmarkt
	Met doorstroomrecht	Nederlandse taal: 2F Rekenen: 2F/2ER	Arbeidsmarkt of mbo-3

2.3.2 Omkeerregeling voor buitenlandse leerlingen in Engelstalige opleidingen in het mbo

Een andere vorm van differentiatie waar dit wetsvoorstel een grondslag voor biedt, is de omkeerregeling voor een buitenlandse leerling in een Engelstalige mbo-4-opleiding. Hierbij geldt als uitgangspunt voor de regering dat leerlingen in staat zullen worden gesteld met een hoger niveau voor het generieke examenonderdeel Engels maar met een lager niveau voor het generieke examenonderdeel Nederlandse taal hun diploma te behalen. Welke niveaus gaan gelden voor de generieke examenonderdelen Nederlandse taal en Engels zal nader worden bepaald in het Examen- en kwalificatiebesluit beroepsopleidingen WEB. De voorziene voorwaarden om aanspraak te kunnen maken op deze omkeerregeling zijn dat de leerling het Nederlands onvoldoende beheerst, dat Nederlands niet zijn moedertaal is en dat hij ten hoogste zes jaar in Nederland onderwijs heeft gevolgd. De mbo-instelling beoordeelt in een concreet geval of een leerling aan de voorwaarden voldoet om in aanmerking te komen voor deze omkeerregeling.

2.4 Nadere vooropleidingseis hoger onderwijs vanwege rekentoets ER

Sinds het schooljaar 2015-2016 kan een diploma vo of mbo worden behaald met behulp van de rekentoets ER (zie Staatsblad 2015, 424). Op de cijferlijst voor vo en resultatenlijst voor mbo zal in voorkomend geval worden aangetekend dat het diploma is behaald met behulp van de rekentoets ER. Deze toets neemt weliswaar het wettelijke vastgestelde referentieniveau voor de betreffende opleiding in acht, maar is aangepast ten opzichte van de reguliere rekentoets. Leerlingen in het vo en mbo die in aanmerking komen voor de rekentoets ER hebben namelijk moeite met bepaalde onderdelen van het rekenen. Het gaat dan met name om het uitvoeren van geautomatiseerde rekenhandelingen zoals uit het hoofd vermenigvuldigen, optellen en aftrekken. De invoering van de rekentoets ER kan worden beschouwd als een vorm van begunstigend beleid jegens leerlingen met

ernstige rekenproblemen; zonder deze aangepaste toets zouden zij hoogstwaarschijnlijk geen diploma kunnen behalen. Zie hierna ook paragraaf 6.

Een kandidaat aan een hogeschool of universiteit die zijn vo- of mbo-diploma heeft behaald met behulp van de rekentoets ER is minder goed toegerust om later bepaalde onderdelen van specifieke vervolgoopleidingen te kunnen volgen en afronden, en om het corresponderende beroep naar behoren te kunnen uitoefenen. Om die reden wordt het wenselijk geacht dat deze leerling ondanks zijn vo- of mbo-diploma geen algemeen recht op toegang krijgt tot iedere vervolgoopleiding.

Dit geldt voornamelijk voor de lerarenopleiding basisonderwijs (pabo), waarvoor rekenvaardigheden van essentieel belang zijn. Een leerling die niet in staat is gebleken om bepaalde rekenhandelingen uit het hoofd te doen, is evenmin in staat om het gevraagde rekenniveau op de pabo te behalen en om zodanig rekenonderwijs te gaan verzorgen waaraan leerlingen op de basisschool behoefte hebben. Door de toegang tot de pabo voor deze groep te beperken, wordt voorkomen dat een kandidaat begint aan een opleiding die hij niet kan afmaken, laat staan het bijbehorende beroep kan uitoefenen.

Met de motie Klaver/Mohandis (*Kamerstukken II 2014-2015, 31 332, nr. 49*) van 10 februari 2015 heeft de Tweede Kamer de regering verzocht om, uitgezonderd de pabo en andere lerarenopleidingen, op het gebied van rekenen geen extra toelatingseisen te stellen en zodoende het middelbaar beroepsonderwijs en hoger onderwijs toegankelijk te houden. Door de invulling van deze nadere vooropleidingseis te beperken tot de pabo, wordt gevolg gegeven aan deze motie. Later zal bekeken worden of ook een doorstroombeperking wenselijk is voor andere specifiek te benoemen lerarenopleidingen. Zoals bij overige nadere vooropleidingseisen behoudt de hoger onderwijsinstelling overigens de mogelijkheid om een individuele kandidaat met een diploma dat is behaald met behulp van de rekentoets ER alsnog tot de opleiding toe te laten, mits de instelling vaststelt dat de student ondanks zijn rekenproblemen naar de mening van de instelling in staat geacht mag worden de opleiding met succes te kunnen doorlopen. Deze bevoegdheid is geregeld in artikel 7.25, thans vijfde, straks zesde lid, van de Wet op het hoger onderwijs en het wetenschappelijk onderzoek (WHW).

2.5 Rekentoets 3S

Dit wetsvoorstel bevat een grondslag die het mogelijk maakt te regelen dat een vwo-leerling voor wie de rekentoets op referentieniveau 3F te weinig uitdaging biedt, op vrijwillige basis de rekentoets op referentieniveau 3S aflegt en dat ook terugziet op zijn cijferlijst. Dit is aangekondigd in de brief van 6 oktober 2015 (*Kamerstukken II 2015-2016, 31 332, nr. 52*). In het Eindexamenbesluit VO en Staatsexamenbesluit VO zullen nadere regels worden gesteld. In 2014 en 2015 is er onderzoek gedaan naar de rekentoets 3S door het College voor toetsen en examens (Cvte), Cito en verschillende scholen in het vo. De uitkomst van het onderzoek is dat het mogelijk is om een valide en betrouwbare rekentoets 3S samen te stellen (onderzoeksrapport: https://www.hetcvte.nl/item/overige_publicaties). De rekentoets 3S is niet van invloed op het recht op doorstroom naar het hoger onderwijs.

§ 3 OVERIGE ASPECTEN BIJ HET WETSVORSTEL

3.1 Judicium cum laude en registratie van andere studieresultaten

Voor veel leerlingen is het ervaren van succes en beloning voor prestaties een enorme stimulans om zich te blijven ontwikkelen. De vermelding van cum laude op het diploma kan hieraan bijdragen. Sinds 1 augustus 2015 voorzien de artikelen 52a en 64 van het Eindexamenbesluit VO, en 30a en 43d van het Staatsexamenbesluit VO, alsmede vergelijkbare bepalingen in het Eindexamenbesluit VO BES en het Staatsexamenbesluit VO BES in specifieke criteria voor het judicium cum laude. Dit wetsvoorstel zorgt ervoor dat het judicium ook wordt geregistreerd in BRON en in het diplomaregister.

Tot slot biedt dit wetsvoorstel ook de grondslag voor de verplichting tot aanlevering van relevante gegevens over de rekentoets, het examen Nederlandse taal en een eventuele maatschappelijke stage aan de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO). Het gaat om het behaalde resultaat, de aard of het niveau van de rekentoets en van het examen Nederlandse taal. De aard of het niveau houdt in dat het kenmerk van de afgelegde

rekenoets wordt doorgegeven (zoals 2A, 2ER, 2F of 3S). Nadere uitvoeringsregels hiervoor kunnen worden gesteld bij ministeriële regeling.

3.2 Alternatieven

Bij de totstandkoming van dit wetsvoorstel zijn alternatieven overwogen. Hierna wordt per maatregel beschreven welke alternatieven dat zijn en waarom hier niet voor is gekozen.

Introductie van een lager examenniveau voor Nederlandse taal en rekenen

Dit wetsvoorstel introduceert een aangepast examenniveau of normering onder 2F voor rekenen onderscheidenlijk Nederlandse taal. De volgende alternatieven zijn overwogen:

- Voor het gehele vmbo-bb, entreeopleiding of mbo-2 eenzelfde maar lager referentieniveau dan 2F vaststellen. Dit schiet het doel voorbij. Daarmee zouden de toetsen en examens immers te gemakkelijk worden voor teveel leerlingen. De ambitie is immers nog steeds het zoveel mogelijk verbeteren van het niveau van de taal- en rekenvaardigheden van alle leerlingen. Scholen geven daarbij aan dat een uitdagend examen belangrijk is voor de motivatie van de school en van de leerling.
- Een vrijstelling voor het afleggen van de relevante examens geven aan deze leerlingen. Dit zou niet bijdragen aan de verbetering van de reken- en taalvaardigheden van de leerlingen, terwijl het hier gaat om basisvaardigheden. Indien er helemaal geen examen behoeft te worden afgelegd, zal de motivatie om zichzelf te verbeteren qua rekenen en taal sterk afnemen.
- Het blijft natuurlijk mogelijk dat een leerling die zakt voor zijn examens Nederlandse taal en rekenen op 2F niveau, het jaar erop opnieuw examen doet en dan wel zijn diploma behaalt. Indien de leerling meerderjarig is, kan hij ook het vavo instromen en daar voor een volledig eindexamen opgaan door middel van het met goed gevolg afleggen van de ontbrekende examens voor Nederlandse taal en rekenen.

Onderscheid in diploma's mbo

De introductie van een lager examenniveau voor Nederlandse taal en rekenen in het vmbo maakt het ook logisch om een onderscheid in diploma's te introduceren in de entreeopleiding en mbo-2. De volgende alternatieven zijn overwogen:

- Geen onderscheid in diploma's introduceren en voor alle leerlingen het lagere niveau hanteren (dus voor de entreeopleiding geen exameneisen stellen en voor mbo-2 voor alle leerlingen het niveau 2A, ook voor hen die willen doorstromen). Dat betekent dat een flink groep leerlingen onvoldoende wordt uitgedaagd omdat zij meer aankan dan de minimale eisen. Het betekent ook dat leerlingen die in mbo-2 op basis van het niveau 2A het diploma behalen bij doorstroom in mbo-3 alsnog naar het niveau 2F moeten worden gebracht.
- Geen onderscheid in diploma's introduceren en voor alle leerlingen de hoge eisen hanteren. Dat betekent dat een flink deel van de leerlingen door de hoge eisen voor Nederlandse taal en rekenen het diploma niet meer zouden kunnen halen. Daarnaast sluit dit niet aan bij de onderhoudsplicht die het mbo zou moeten hebben. Alle leerlingen die in mbo-2 instromen met het niveau 2A moeten dan in hun opleiding worden gebracht naar 2F.

Omkeerregeling voor buitenlandse studenten in Engelstalige opleidingen

Door de omkeerregeling voor buitenlandse studenten mogelijk te maken, zullen ook deze studenten in staat zijn om het diploma te behalen, terwijl er toch eisen aan de beheersing van de Nederlandse taal blijven worden gesteld. De volgende alternatieven zijn overwogen:

- De eisen voor Nederlandse taal niet aanpassen. Dit zou echter betekenen dat veel van deze studenten het diploma niet kunnen behalen, terwijl het grootste deel van hen na verloop van tijd zal terugkeren naar hun thuisland, waar ze het Nederlands meestal niet nodig hebben.
- De eisen voor het examenonderdeel Nederlandse taal laten vervallen voor buitenlandse studenten. Als buitenlandse studenten het examenonderdeel Nederlandse taal in het geheel niet behoeven te behalen, ontstaat er een groot verschil tussen studenten in dezelfde opleiding die voor deze maatregel in aanmerking komen en studenten die hiervoor niet in aanmerking komen. Ook zou dit zou betekenen dat de buitenlandse studenten niet meer in staat zijn om het centraal examen rekenen te maken, aangezien dit examen in het Nederlands is.

Beperking toegang hoger onderwijs vanwege ER-toets

Dit wetsvoorstel maakt het mogelijk de toegang tot bepaalde bacheloropleidingen uit te sluiten, indien de vooropleiding is afgerond met behulp van de rekentoets ER en rekenvaardigheden van essentieel belang zijn voor de opleiding. De Minister van Onderwijs zal daartoe vooralsnog alleen de pabo aanwijzen. De volgende alternatieven zijn overwogen:

- Geen doorstroomconsequenties stellen vanwege de ER-toets. Dit is echter ongewenst, omdat het van essentieel belang is voor het geven van goed rekenonderwijs aan leerlingen – zoals in het basisonderwijs – dat leraren zelf beschikken over goede rekenvaardigheden. De studenten binnen de ER-doelgroep beheersen deze vaardigheden niet aantoonbaar. Niet verwacht kan worden dat de lerarenopleiding dit hiaat wegwerkt.
- Voor meerdere vervolgopleidingen met een rekencomponent de doorstroom beperken wanneer een diploma is verkregen met behulp van de rekentoets ER. Dit alternatief is onwenselijk, gelet op het belang van de toegankelijkheid van het hoger onderwijs en de mogelijkheden voor doorstroming. Daarom kan toelating alleen worden beperkt als rekenvaardigheden van wezenlijk belang zijn.

Levering gegevens

In paragraaf 3.1 wordt ingegaan op het belang van de levering van enkele extra onderwijsgegevens van leerlingen in het vo en mbo. Het volgende alternatief is overwogen:

Iedere leerling om toestemming vragen om de gegevens te mogen leveren. Dit leidt echter tot veel meer uitvoeringslasten. Daarnaast leidt dit alternatief tot een onvolledige gegevensverzameling, omdat die immers afhankelijk wordt van de gegeven toestemming. Dit zou sterk afbreuk doen aan het doelmatig gebruik van BRON en het diplomaregister, alsmede de betrouwbaarheid ervan.

3.3 Uitvoeringsgevolgen

Met de rekentoets 2A wordt een aangepaste rekentoets geïntroduceerd, die door leerlingen kan worden afgelegd in plaats van de reguliere rekentoets. Voor de centrale examens Nederlandse taal is het niet nodig om aangepaste examens te ontwikkelen, omdat de opgaven wel begrijpelijk zijn voor de leerlingen. Wel zal de bijbehorende normering aangepast moeten worden voor een deel van de leerlingen. Er zal een lichtere normering kunnen gelden bij hetzelfde examen.

Op de cijferlijst dan wel resultatenlijst wordt vermeld op welk niveau de rekentoets en het centraal examen Nederlandse taal is afgelegd. Zodra het niveau 2A een wettelijke basis heeft, kan dit niveau ook worden vermeld op de cijferlijst/resultatenlijst. Dit geldt ook voor de rekentoets 3S. Daarnaast zal voor de entreeopleiding en mbo-2 uit het diploma duidelijk moeten worden of er sprake is van een diploma met of zonder doorstroomrecht. Op basis van de vermelding van het niveau en resultaat op de cijferlijst en resultatenlijst en het diploma, is voor het vervolgonderwijs helder of toelating mogelijk is en of eventueel extra inspanning nodig is, bovenop de normale onderhoudsplicht, om de leerling naar een hoger niveau te brengen.

Met dit wetsvoorstel wordt ook de expliciete grondslag gegeven om in BRON en in het diplomaregister het niveau 2A voor Nederlandse taal of rekenen te vermelden alsmede dat de rekentoets ER of rekentoets 3S is afgelegd. Ook de omkeerregeling voor buitenlandse studenten in Engelstalige opleidingen, zal worden vermeld in BRON en het diplomaregister.

Stichting Cito en het Cvte zullen de rekentoets 2A en 3S, als onderdeel van het gehele pakket aan rekentoetsen, construeren, respectievelijk coördineren en vaststellen.

Voor DUO vergen de toevoegingen aan de cijferlijst en resultatenlijst en het onderscheid in diploma's in het mbo een aanpassing van het registratiesysteem, die ook doorgevoerd moet worden door de leveranciers van administratiesoftware waar scholen gebruik van maken.

3.4 Gevolgen voor Caribisch Nederland

In de WVO BES en de WEB BES zullen vergelijkbare bepalingen worden opgenomen als in de wetten voor Europees Nederland. De inwerkingtreding van die bepalingen zal echter afhangen van nadere besluitvorming.

3.5 Administratieve lasten en nalevingskosten

De rekentoets 2A komt – voor de leerlingen die het aangaat – in de plaats van de rekentoets 2F. Scholen vragen de rekentoets 2A gelijktijdig met de andere rekentoets aan, waardoor er aan het aanvragen als zodanig geen extra administratieve lasten zijn verbonden. De aangepaste normering voor Nederlandse taal zal worden toegepast op al bestaande centrale examens, en dit hoeft dus niet te worden aangevraagd.

Financiële gevolgen

De jaarlijkse kosten van de ontwikkeling en organisatie van de rekentoets 2A zijn: circa € 200.000 voor het Cvte en circa € 1.000.000 voor Stichting Cito. Een deel van deze kosten maken Cvte en Cito al langer voor de pilot van de 2A-toets. De structurele kosten voor de rekentoets 3S zijn als volgt: Cvte circa € 50.000 en Cito circa € 200.000.

PM 2A normering voor Nederlandse taal (uitvoeringstoets)

§ 4 ADVIEZEN

Internetconsultatie 2015

Van 4 mei tot 1 juni 2015 heeft er een internetconsultatie plaatsgevonden over een eerste versie van dit wetsvoorstel. Er zijn in totaal 34 reacties gegeven op de internetconsultatie, nagenoeg allemaal van rekendocenten en rekencoördinatoren uit het mbo-veld.

De meeste respondenten geven aan het positief te vinden dat er een 2A-toets komt, omdat dit beter haalbaar is voor een deel van de leerlingen in het vmbo-bb, de entreeopleiding en mbo-2.

Wel vragen enkele respondenten naar de voorwaarden voor deelname aan de 2A-toets. Het wetsvoorstel stelt geen specifieke voorwaarden hiervoor maar delegeert dit naar een nog op te stellen algemene maatregel van bestuur. De regering streeft ernaar als enige voorwaarde te stellen dat in principe altijd eerst geprobeerd moet worden om de 2F-toets te behalen. Ook wordt er gevraagd naar het onderscheid tussen de rekentoetsen 2F, 2A, 2ER, 3F en 3ER. Hierover zijn de scholen aan het begin van het schooljaar 2015-2016 door het Cvte nader geïnformeerd. In het kort komt het erop neer dat met behulp van de 2F- en 3F-toetsen kan worden beoordeeld of een individuele leerling het vereiste vaardigheidsniveau beheerst zoals vastgesteld in het Besluit referentieniveau Nederlandse taal en rekenen. De andere toetsen zijn aangepast. De rekentoet 2A is een toets die onder referentieniveau 2F, maar boven 1F ligt. Een 2ER- of 3ER-toets is een toets waarbij de opgaven zijn aangepast, maar nog wel het referentieniveau 2F respectievelijk 3F in acht wordt genomen.

Een deel van de respondenten geeft aan het eens te zijn met het onderscheid in diploma's dat wordt geïntroduceerd voor de entreeopleiding en mbo-2. Andere respondenten geven aan het er niet mee eens te zijn dat leerlingen in de entreeopleiding niet meer kunnen doorstromen naar mbo-2 als zij het centraal examen rekenen (en/of Nederlandse taal) niet hebben behaald en dat leerlingen in mbo-2 niet meer kunnen doorstromen naar mbo-3 als zij het diploma hebben behaald op basis van het centraal examen 2A.

Met de eisen die hiermee worden gesteld voor de doorstroom van de entreeopleiding naar mbo-2 en van mbo-2 naar mbo-3, sluit de regering aan bij de eisen die er worden gesteld voor instroom in mbo-2 en mbo-3 vanuit het vmbo. Hiermee is er dus sprake van een logische doorlopende leerlijn. Wel kunnen mbo-instellingen, in individuele gevallen, leerlingen die niet voldoen aan de vooropleidingseisen, toch toelaten tot mbo-2 en mbo-3, indien zij verwachten dat de betreffende opleiding toch haalbaar zal zijn voor die leerling.

Sommige respondenten geven aan dat zij ook voor mbo-3 en mbo-4 een onderscheid in diploma's zouden willen zien. Voor mbo-3 is dit echter niet logisch omdat deze leerlingen in mbo-2 of in het vmbo al het referentieniveau 2F hebben moeten behalen voor het behalen van het diploma en zij daarom in principe hun rekenvaardigheid niet hoeven te

verbeteren voor het behalen van het diploma. Voor mbo-4 geldt dat het vanwege de mogelijkheid voor doorstroom naar het hbo van belang is dat alle leerlingen niveau 3F beheersen.

Respondenten geven aan het eens te zijn met de doorstroombeperking naar de pabo en enkele andere lerarenopleidingen, indien op basis van de ER-toets het diploma is behaald in het vwo, havo of mbo-4. Sommige respondenten geven aan dat deze doorstroombeperking ook voor andere opleidingen zou moeten gelden. Nu de Tweede Kamer echter heeft besloten dat dit onwenselijk is, met het aannemen van de motie Klaver/Mohandis, is deze optie komen te vervallen. De motie houdt in dat de regering wordt verzocht op het gebied van rekenen geen extra toelatingseisen te stellen voor de toegang tot het vervolgonderwijs, uitgezonderd doorstroombeperkingen voor de pabo en eventuele andere lerarenopleidingen.

Internetconsultatie 2016
PM

Uitvoeringstoetsen

DUO, de Inspectie van het Onderwijs en het Cvte hebben het een eerste versie van dit wetsvoorstel beoordeeld op zijn uitvoerbaarheid. Alle drie hebben zij geconcludeerd dat het wetsvoorstel uitvoerbaar is, met daarbij een aantal kanttekeningen. Dit heeft geleid tot enkele aanpassingen ter verduidelijking van de bedoeling van de wetgever.

PM uitvoeringstoets 2016

§ 5 VERWERKING PERSOONSGEGEVENS

Inleiding

Dit wetsvoorstel regelt tevens dat de bevoegde gezagsorganen van de scholen dan wel het Cvte in geval van staatsexamens extra gegevens bijhouden en doorgeven aan de directeur-generaal van DUO als gemandateerde namens de Minister en Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.

Het gaat dan in de eerste plaats om het eindcijfer van een afgelegde rekentoets die meetelt voor de uitslag voor het behalen van een diploma, alsmede de aard of het niveau van deze toets. Ten tweede om het in voorkomend geval vermelden van een lichtere normering voor het examen Nederlandse taal en ten derde gaat het om het gegeven van een eventueel afgelegde maatschappelijke stage in het vo of vso van ten minste 30 uren die als voldoende of goed is beoordeeld. Ten vierde het mogelijke *judicium "cum laude"* bij het behalen van een diploma in het vo. Daarom is een zogenoemd *privacy impact assesment (pia) light* uitgevoerd. Nu dit wetsvoorstel slechts in ondergeschikte mate betrekking heeft op de verwerking van persoonsgegevens, is ingevolge artikel 51, tweede lid, van de Wet bescherming persoonsgegevens afgezien van het vragen van advies aan de Autoriteit persoonsgegevens.

Juridisch kader

Artikel 10, eerste lid, van de Grondwet bepaalt dat een ieder recht heeft op eerbiediging van zijn persoonlijke levenssfeer, behoudens bij of krachtens de wet te stellen beperkingen. Het tweede en derde lid bepalen dat de wet regels stelt ter bescherming van de persoonlijke levenssfeer in verband met het vastleggen en verstrekken van persoonsgegevens, alsmede regels over de aanspraken van personen op kennisneming van over hen vastgelegde gegevens en van het gebruik dat daarvan wordt gemaakt, alsmede op verbetering van zodanige gegevens.

Artikel 8 van het Europees verdrag voor de rechten van de mens (EVRM) en artikel 8 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie (EU) bevatten bepalingen omtrent de bescherming van de persoonlijke levenssfeer. De EU heeft richtlijn 95/46/EG vastgesteld ter bescherming van natuurlijke personen in verband met de verwerking van persoonsgegevens. De Wet bescherming persoonsgegevens dient zowel als implementatie van voornoemde EU-richtlijn en heeft ook artikel 10, tweede en derde lid, van de Grondwet als grondslag.

Algemene noties

Persoonsgegevens, dat wil zeggen gegevens die tot een natuurlijke persoon herleidbaar zijn zoals in dit geval iemands schoolprestaties, mogen worden verzameld als daarvoor

een wettelijke grondslag bestaat. Die gegevens mogen vervolgens slechts worden verwerkt in overeenstemming met de Wet bescherming persoonsgegevens (WBP). Dat betekent onder andere dat de verwerking op behoorlijke en zorgvuldige wijze geschiedt. Het is van belang te beseffen dat dit wetsvoorstel slechts beoogt een wettelijke grondslag te scheppen voor het kunnen verzamelen van enkele extra gegevens, uitsluitend bestemd voor BRON als bedoeld in artikel 24b van de WOT en het diplomaregister als bedoeld in artikel 24m van de WOT. Hiermee wordt de gegevensverzameling in deze bestaande registers uitgebreid met enkele gegevens. Beide registers voldoen reeds aan alle eisen die de WBP stelt aan het verzamelen en verwerken van persoonsgegevens. Met dit wetsvoorstel verandert er niets aan de doeleinden waarvoor de gegevens mogen worden gebruikt. Deze doelen zijn wettelijk vastgesteld in de diverse sectorwetten (WVO, WEC, WEB) dan wel de WOT. BRON is onder andere bedoeld voor vervolgoopleidingen en bestuursorganen om eenvoudig en zonder onnodige administratieve en uitvoeringslasten te kunnen voldoen aan diverse wettelijke verplichtingen zoals het tegengaan van schoolverzuim, het controleren op het recht op studiefinanciering en het geven van bekostiging aan scholen. Het is ook bedoeld voor de beleidsvoorbereiding van de minister. Het diplomaregister is bedoeld om de meest relevante diplomagegevens centraal op te slaan als back-up in geval van diefstal of verlies, maar ook voor de betrokkene zelf om snel een betrouwbaar uittreksel van zijn belangrijke schoolgegevens te kunnen verstrekken aan potentiële werkgevers of vervolgoopleidingen.

De hierboven genoemde gegevens worden in eerste instantie verzameld door de scholen dan wel het Cvte. In die fase zijn zij verantwoordelijk voor een correcte omgang met de persoonsgegevens in overeenstemming met de Wbp. De systemen van de scholen en van het Cvte behoren reeds te zijn ingericht op een veilige verwerking van persoonsgegevens. De uitbreiding met de extra gegevens zal hierin geen verandering brengen.

Hierna zal worden toegelicht dat het vastleggen en verzamelen van de bovenstaande gegevens noodzakelijk is voor een goede vervulling van de overheidstaak, in lijn met de eisen voor proportionaliteit en dat er geen goede alternatieven zijn voor verwerking van deze persoonsgegevens. Voor alle gegevens is van belang dat de kwaliteit van de gegevens van belang is voor een goede beleidsvoorbereiding en correcte statistische informatie. Zonder inzicht in de hoeveelheid en de aard of niveau van de verschillende soorten rekentoets of examens Nederlandse taal, kan geen goede beleidsvoorbereiding plaatsvinden in het kader van de doorlopende leerlijn voor Nederlandse taal en rekenen. Grosso modo geldt dit ook voor het beleid omtrent de maatschappelijke stage en het *judicium cum laude*.

Rekentoets/examen Nederlandse taal/maatschappelijke stage

De WVO, de WEB en de WEC bepalen dat er een rekentoets wordt afgelegd en dat deze onderdeel uitmaakt van het eindexamen vo, het volwassenenonderwijs of het staatsexamen. Voor het mbo komt het op hetzelfde neer, omdat rekenen onderdeel uitmaakt van de kwalificatiedossiers van een beroepsopleiding en iedere beroepsopleiding, uitgezonderd de entreeopleiding, wordt afgesloten met een centraal examen voor het generiek examenonderdeel rekenen. Met de invoering van een rekentoets ER met ingang van schooljaar 2015-2016 voor leerlingen met ernstige rekenproblemen (Staatsblad 2015, 424) en als gevolg van dit wetsvoorstel een optionele rekentoets 2A in vmbo-bb, entreeopleiding en mbo-2 en een optionele rekentoets 3S voor vwo-leerlingen is niet meer direct duidelijk welke rekentoets een leerling heeft afgelegd. Een vervolgoopleiding moet, in verband met het kunnen beslissen omtrent vrijstellingen of toelating, snel en zonder grote risico's voor de betrouwbaarheid van de gegevens kunnen nagaan welk soort rekentoets is afgelegd. Het is daarmee van belang dat dit gegeven wordt opgenomen in BRON en kan worden getoond als diplomagegeven in het diplomaregister. Zonder deze gegevensverwerking en opname in de registers zou een school afhankelijk zijn van de toestemming van betrokkene, zou er meer kans op fraude met diplomagegevens zijn en zou er bovendien geen diplomagegeven meer beschikbaar zijn als het originele diploma door brand of andere oorzaak verloren is gegaan. Het vorenstaande geldt dienovereenkomstig ook voor het examen Nederlandse taal.

Dit geldt ook, zij het in mindere mate, voor de maatschappelijke stage. Weliswaar is deze optioneel maar in het hoger onderwijs kan in de toelatingsprocedure bij een

opleiding met een beperkt aantal opleidingsplaatsen van belang zijn na te gaan dat een aspirant-student maatschappelijke stage heeft gelopen. Teneinde beide gegevens te kunnen opnemen in BRON en het diplomaregister is het noodzakelijk dat het bevoegd gezag beide gegevens bijhoudt en verstrekt aan de minister. Herhaald zij dat deze gegevens niet voor een ander doel mogen worden gebruikt dan expliciet bepaald in de WVO, WEC, WEB of WOT.

Cum laude

Teneinde ervoor te zorgen dat het judicium "cum laude" ook wordt opgenomen in BRON als bedoeld in artikel 24b van de WOT en als diplomagegeven in het diplomaregister als bedoeld in artikelen 24o respectievelijk 24m van de WOT worden diverse onderwijssectorwetten gewijzigd. Het gaat dan om de artikelen 164a, tweede lid, van de WEC voor het vso, 103b van de WVO voor het vo en 2.3.6a, tweede lid, van de WEB voor het voortgezet algemeen volwassenonderwijs. In die artikelen wordt een onderdeel toegevoegd dat bepaalt dat in voorkomend geval ook het judicium "cum laude" wordt geregistreerd in BRON. Doordat tevens artikel 24o van de WOT wordt gewijzigd door daarin te verwijzen naar de voormelde artikelen in het sectorwetten wordt bewerkstelligd dat dit gegeven ook wordt verwerkt in het diplomaregister.

Het is voor de leerling van belang dat het vervolgonderwijs en werkgevers kennis kunnen nemen van (de echtheid van) het judicium, indien zij vragen om een uittreksel uit het diplomaregister. Opname in het diplomaregister draagt bij aan fraudebestrijding, helderheid over wat erkende diploma's zijn, lastenverlichting voor diplomabezitters, onderwijsinstellingen, potentiële werkgevers en overheidsinstanties. Tevens biedt het een voorziening voor de diplomabezitter in geval van verlies of diefstal van een diploma. Teneinde dit gegeven op te nemen in het diplomaregister is het noodzakelijk dat het bevoegd gezag van een school dit gegeven verstrekt aan de minister.

Hoewel er geen rechtsgevolg is verbonden aan het judicium "cum laude" is de opname ervan in het diplomaregister een kleine stap verder ten opzichte van de huidige situatie, omdat de uitslag van het eindexamen wel reeds wordt geregistreerd. Op basis van een goede uitslag met een gemiddeld eindcijfer van 8,0 wordt het judicium toegekend. Daarmee is er ook geen sprake van een beletsel om dit gegeven te registeren, omdat de voordelen van snelle kenbaarheid opwegen tegen het eventuele nadeel van de registratie van een nieuw persoonsgegeven. Zoals gezegd is er op de keper beschouwd ook geen sprake van een nieuw gegeven, maar veeleer van een conclusie die met ingang van het schooljaar 2015-2016 wordt vermeld op het diploma bij een gemiddelde uitslag van ten minste 8,0. Een leerling die zo'n prestatie heeft geleverd, verdient het dat meer opvallend dan thans het geval is, deze prestatie ook uit een uittreksel van het diplomaregister blijkt. Dit is in het belang van het stimuleren van de toptalenten in het voortgezet onderwijs en voortgezet speciaal onderwijs.

§ 6 VERHOUDING TOT DE GRONDWET EN VERDRAGSRECHT

Artikel 1 van de Grondwet geeft uitdrukking aan ieders gelijkheid voor de wet en de bescherming van eenieder tegen discriminatie. Artikel 19, derde lid, van de Grondwet bepaalt dat een ieder recht heeft op vrije arbeidskeuze, behoudens bij de wet te stellen beperkingen. Het gelijkheidsbeginsel, de Wet gelijke behandeling op grond van handicap of chronische ziekte en indirect ook het VN-verdrag voor personen met een handicap verplichten ertoe geen leerlingen of studenten te weigeren vanwege hun handicap noch anderszins onderscheid te maken. Nu dit wetsvoorstel de grondslag schept om in een bepaald geval de toegang tot een opleiding te ontzeggen en daarbij mogelijk aan bovenstaande grondrechten raakt, zal zekerheidshalve hierna op deze aspecten worden ingegaan.

Handicap

Het eerste element betreft de vraag of ernstige rekenproblemen als een handicap kunnen worden beschouwd in de zin van het VN-verdrag inzake de rechten van personen met een handicap. Volgens dat verdrag wordt onder een persoon met een handicap verstaan een persoon met langdurige fysieke, mentale, intellectuele of zintuiglijke beperkingen die hen in wisselwerking met diverse drempels kunnen beletten volledig, effectief, en op voet van gelijkheid met anderen te participeren in de samenleving.

In de literatuur of jurisprudentie wordt een cognitieve beperking zoals het niet goed kunnen rekenen niet als een handicap in de zin van de Wet gelijke behandeling of het VN-verdrag beschouwd. Het hebben afgelegd van de rekentoets ER belemmert ook

geenszins de mogelijkheid te participeren in de samenleving. Er is geen sprake van een fysieke, psychische of zintuiglijke beperking. Als er al sprake zou zijn van een intellectuele beperking is het niet een zodanige beperking dat de betrokken persoon niet op voet van gelijkheid kan participeren in de samenleving. Het gaat hier immers om personen met een normale intelligentie, die in staat zijn gebleken hun diploma te behalen in het voortgezet onderwijs of beroepsonderwijs.

Het wetsvoorstel betekent weliswaar een zekere beperking van het recht op arbeidskeuze als bepaald in artikel 19 van de Grondwet, maar deze beperking is noodzakelijk omdat de betrokken persoon in principe ongeschikt is rekenonderwijs te geven op de basisschool.

Rechtvaardiging voor de wettelijke beperking

De wetgever stelt diverse regels over de toegang tot het onderwijs. Niet met ieder diploma mag worden begonnen aan iedere gewenste opleiding. Voorafgaand aan de toelating worden eisen gesteld aan de vooropleiding, respectievelijk de gevolgde vakken (profiel); de zogenaamde nadere vooropleidingseisen. Met de nadere vooropleidingseisen wordt beoogd 'de student op de juiste plek' te krijgen, dat wil zeggen een student de gelegenheid te bieden een opleiding te volgen die redelijkerwijs aansluit bij zijn kennis en talent. Steeds dient de keuze voor het stellen van nadere vooropleidingseisen op rationele gronden te worden gemaakt en dient de maatregel niet onevenredig zwaar uit te pakken voor degenen die het betreft. De grondslag in het voorgestelde artikel 7.25, vijfde lid, van de WHW, kent ook zo'n rationele en proportionele onderbouwing.

Daarbij mogen degenen met ernstige rekenproblemen worden uitgesloten van het recht op toegang tot de pabo, omdat rekenen een wezenlijk onderdeel is van de functie van leraar basisonderwijs. Het beheersen van bepaalde rekenvaardigheden is voorwaardelijk om de opleiding tot leraar basisonderwijs te volgen en met goed gevolg af te ronden, en om later het beroep van leerkracht op een voldoende niveau uit te kunnen oefenen. Op dit moment is het rekenniveau bij aanvang van de pabo bij een deel van de studenten erg laag, en instellingen moeten onevenredig veel tijd besteden aan het bijspijkeren hiervan. Relatief veel studenten slagen er niet in de rekentoets in het eerste jaar van de pabo, die het niveau heeft van groep 8+, te halen en moeten tussentijds de opleiding verlaten. Daarbij komt dat in 2013 een landelijke kennistoets rekenen/wiskunde is ingevoerd die voorwaardelijk is om het pabo-getuigschrift te verkrijgen. Met de invoering van de reguliere rekentoets 3F in het toeleverend onderwijs wordt het te lage rekenniveau aangepakt. Leerlingen die vanwege ernstige rekenproblemen niet in staat zijn de reguliere rekentoets 3F te behalen, komen in aanmerking voor de rekentoets ER. Het is redelijkerwijs niet te verwachten dat de leerlingen die de rekentoets ER doen, het eindniveau van de opleiding tot leraar basisonderwijs kunnen halen en het beroep van leraar basisonderwijs op het gewenste niveau kunnen uitoefenen. Rekenen is een belangrijk kernvak in het primair onderwijs en de leerkracht basisonderwijs moet les kunnen geven in alle vakken, van groep 1 tot en met groep 8. Daarom is besloten deze groep niet toe te laten tot de pabo, tenzij de instelling in een individueel geval vaststelt dat een bepaalde student wel in staat geacht mag worden de opleiding te kunnen volgen. Laatstgenoemde bevoegdheid is geregeld in artikel 7.28, thans vierde straks vijfde lid, van de WHW. Het grondrecht op een gelijke behandeling wordt met dit wetsvoorstel weliswaar aangetast, maar daarvoor bestaat een voldoende rechtvaardiging. Deze maatregel is nodig maar gaat niet verder dan strikt noodzakelijk, nu een opleiding alleen kan worden aangewezen als rekenvaardigheden van wezenlijk belang zijn voor de vervolgopleiding of het beroep dat daarmee kan worden uitgeoefend, terwijl bovendien in individuele gevallen een universiteit of hogeschool na vergelijkbaar onderzoek naar de geschiktheid toch kan besluiten de aspirant-student toe te laten.

ARTIKELSGEWIJS

Artikel I, artikel II, onderdeel C, en artikel III, onderdelen A en B

Aan artikel 164a, tweede lid, van de WEC, artikel 103b, tweede lid, van de WVO en artikel 2.3.6a, tweede lid, van de WEB, wordt een bepaling toegevoegd dat in voorkomend geval ook het *judicium "cum laude"* wordt geregistreerd. Dit houdt verband met de nieuwe artikelen 52a van het Eindexamenbesluit VO en 30a van het Staatsexamenbesluit VO, die met ingang van het schooljaar 2015-2016 regelen dat de

leerling die zijn eindexamen met bijzonder goed gevolg afsluit het extra gegeven "cum laude" op zijn diploma krijgt vermeld.

In voornoemde wetsartikelen worden voorts voor de zekerheid drie nieuwe onderdelen ingevoegd, omdat de rekentoets en de maatschappelijke stage niet als vakken worden aangemerkt, en op een examen Nederlandse taal ook een lichtere normering (2A) kan worden toegepast. De gegevenslevering ervan en de opname in BRON en het diplomaregister is van belang voor de beleidsvoorbereiding van de minister van OCW, maar ook voor de leerling zelf. Daarbij wordt ook geregistreerd de aard (regulier of ER-toets) en het niveau (2A of referentieniveau 2F of 3F) van de rekentoets, omdat dat van belang is voor eventuele vrijstellingen in of toelating tot het vervolgonderwijs en de monitoring van de omvang van de rekenproblemen per school in verhouding tot andere scholen. De toevoeging aan artikel 2.5.5a, tweede lid, onderdeel h, van de WEB is bedoeld als verduidelijking van hetgeen mag worden geregistreerd en is van belang om dezelfde reden als de toevoegingen aan artikel 103b, tweede lid, van het nieuwe onderdeel j, van de WVO.

ARTIKEL II overige wijzigingen in de Wet op het voortgezet onderwijs

Onderdeel A (artikel 29, WVO)

De wijzigingen in het vierde en vijfde lid hangen samen met de toegenomen mogelijkheden voor differentiatie voor de rekentoets. Naast de rekentoets 2F kan immers straks ook een rekentoets 2A worden afgelegd en naast de rekentoets 3F ook 3S.

In artikel 29 van de WVO wordt een nieuw zesde lid ingevoegd. Het bestaande zesde lid wordt vernummerd tot zevende lid. Het nieuwe zesde lid maakt het mogelijk een vereenvoudigde rekentoets (2A-toets genoemd) af te nemen voor die kandidaten in een basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo voor wie het fundamentele niveau van referentieniveau 2F te hoog gegrepen is. Om dezelfde reden wordt tevens de mogelijkheid geschapen voor de leerling om op het examen Nederlandse taal een aangepaste, lichtere beoordelingsnorm (ook als 2A aangeduid) toegepast te krijgen. In het Eindexamenbesluit VO zullen de precieze voorwaarden worden geregeld. Daarbij zal zoveel mogelijk worden aangesloten bij de bestaande procedures. Het ligt daarom voor de hand dat het de directeur van de school zal zijn die aan de hand van de wettelijke en de bij algemene maatregel van bestuur te stellen criteria beslist over het afleggen van de rekentoets 2A in de plaats van de rekentoets 2F of de toepassing van de beoordelingsnorm 2A op het examen Nederlandse taal. Het Cvte zal de inhoud van de rekentoets 2A en van de beoordelingsnorm 2A voor het examen Nederlandse taal vaststellen. Dit zijn immers wettelijke taken voor het college op grond van artikel 2, tweede lid, onderdelen c en d, of derde lid, van de Wet college voor toetsen en examens.

Onderdeel B (artikel 60 WVO)

De wijzigingen in het vijfde en zesde lid hangen samen met de toegenomen mogelijkheden voor differentiatie voor de rekentoets. Naast de rekentoets 2F kan immers straks ook een rekentoets 2A worden afgelegd en naast de rekentoets 3F ook 3S.

Het nieuw geformuleerde zevende lid van artikel 60 WVO verklaart artikel 29, zesde lid, van overeenkomstige toepassing op staatsexamens voor rekenen en Nederlandse taal. Degene die het staatsexamen aflegt voor een basisberoepsgerichte leerweg van het vmbo heeft dus volgens dezelfde voorwaarden als bij het eindexamen het recht een rekentoets 2A af te leggen of een beoordelingsnorm 2A toegepast te krijgen op zijn examen Nederlandse taal. De precieze voorwaarden zullen worden uitgewerkt in het Staatsexamenbesluit VO.

Artikel III overige wijzigingen in de Wet educatie en beroepsonderwijs

Onderdeel C (artikel 7.4.3. WEB)

Het nieuwe tweede lid van artikel 7.4.3 van de WEB maakt een uitzondering op de wettelijke systematiek en speciaal op de hoofdregel van artikel 7.4.3.

De wet bepaalt immers in artikel 7.2.4, vierde lid, dat de referentieniveaus voor Nederlandse taal en rekenen in acht moeten worden genomen bij de kwalificatie en dus ook in het beroepsonderwijs. Artikel 7.4.2, tweede lid, van de WEB bouwt daar op voort door te bepalen dat de mbo-instelling ervoor zorgt dat bij het examen van een

beroepsopleiding wordt onderzocht of de deelnemer aan alle eisen van de kwalificatie heeft voldaan. Tot slot bepaalt artikel 7.4.6, tweede lid, dat een beroepsopleiding eerst dan met goed gevolg en dus met een diploma kan worden afgesloten indien onder meer met goed gevolg het examen is afgelegd in de kwalificatie.

Dit nieuwe tweede lid van artikel 7.4.3 van de WEB maakt het mogelijk dat ook in het mbo differentiatie van examenniveaus voor Nederlandse taal en rekenen kan gaan plaatsvinden. Dit blijft beperkt tot de twee onderste niveaus van het beroepsonderwijs, omdat voor die leerlingen geen terugvaloptie is als zij dat niveau niet behalen.

De onderdelen a en b van het nieuwe tweede lid van artikel 7.4.3 van de WEB hebben voor het mbo dezelfde strekking als het nieuwe zesde lid van artikel 29 van de WVO. Dit betekent dat het in de entree- en de basisberoepsopleiding mogelijk wordt een "rekentoets" 2A af te leggen of een lichtere normering 2A toegepast te krijgen op het 2F-examen voor Nederlandse taal.

Onderdeel c betekent dat de entreeopleiding straks met goed gevolg en dus met een diploma kan worden afgesloten, ook al heeft een deelnemer niet de examenonderdelen voor Nederlandse taal of rekenen met goed gevolg afgelegd. Een diploma kan daarmee ook worden verkregen indien alle examenonderdelen behalve het examenonderdeel rekenen of het examenonderdeel Nederlandse taal of geen van beide generieke examenonderdelen zijn behaald. De precieze voorwaarden zullen in lagere regelgeving worden bepaald. Daarin zal ook worden geregeld de wijze van vermelding op de resultatenlijst en het diploma, zodat voor de deelnemer zelf en voor de buitenwereld duidelijk is om welk diploma het gaat

Onderdeel D (artikel 7.4.6. WEB)

De extra zinsnede die wordt toegevoegd aan het tweede lid van artikel 7.4.6 van de WEB maakt duidelijk dat een entreeopleiding of basisberoepsopleiding met goed gevolg kan worden afgesloten; ook al is een examen niet (met goed gevolg) afgelegd of een aangepast examen afgelegd ingevolge artikel 7.4.3, tweede lid, van de WEB. Tevens volgt uit deze toevoeging dat de waarde van het diploma van een de desbetreffende beroepsopleiding er mede van afhangt of de examenonderdelen Nederlandse taal en rekenen zijn behaald, en op welk niveau. Op het diploma of cijferlijst zal dit zichtbaar zijn, zodat voor vervolgonderwijs en de arbeidsmarkt hierover geen misverstanden kunnen ontstaan. Hieromtrent zullen nadere regels worden gesteld in de Regeling modeldiploma mbo.

Onderdeel E (artikel 8.2.1. WEB)

Artikel 8.2.1. van de WEB bevat de algemene vooropleidingseisen om ten minste te kunnen worden toegelaten tot een bepaald niveau beroepsopleiding. Daarop worden thans twee uitzonderingen voorgesteld. Dat is nodig omdat straks een entreeopleiding of een basisberoepsopleiding (ofwel mbo-2) ook met een diploma kan worden afgerond zonder dat volledig aan alle kwalificatie-eisen is voldaan. De redenen voor beide uitzonderingen zijn hierboven reeds toegelicht.

Voor de basisberoepsopleiding (mbo-2) regelt de toevoeging aan artikel 8.2.1, derde lid, onderdeel f, dat er niet is voldaan aan de vooropleidingseis voor een vakopleiding (mbo-3) als het diploma basisberoepsopleiding is behaald, met behulp van het examenonderdeel rekenen of Nederlandse taal op niveau 2A. Zo'n diploma is overigens wel een startkwalificatie voor de arbeidsmarkt. Indien een entreeopleiding wordt afgesloten zonder dat de examens Nederlandse taal of rekenen zijn behaald, geeft een dergelijk diploma geen recht op doorstroming naar mbo-2. Dit wordt geregeld door de toevoeging aan artikel 8.2.1, vierde lid, onderdeel f.

Artikel IV Wijzingen in de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek

Artikel IV brengt enkele wijzigingen aan in hoofdstuk 7, titel 2, paragraaf 1 van de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek.

Onderdeel A (artikel 7.23a WHW)

In de begripsbepalingen van artikel 7.23a wordt het begrip "rekentoets ER" toegevoegd. De rekentoets is geregeld in de diverse onderwijssectorwetten, te weten in de artikelen 29, vijfde lid, en 60, zesde lid, van het Wet op het voortgezet onderwijs, 72, vijfde lid en 116, zesde lid, van de Wet voortgezet onderwijs BES, 7.4.11, derde lid, van de WEB of voor een centraal examen voor het onderdeel rekenen in het mbo krachtens artikel 7.4.3a, tweede lid, van de WEB. Ingevolge de Wet College voor toetsen en examens

heeft het College voor toetsen en examens als taak de rekentoets samen te stellen. Ten behoeve van eindexamenkandidaten die te kampen hebben met ernstige rekenproblemen, waaronder dyscalculie, heeft het Cvte een aangepaste rekentoets ER ontwikkeld. De rekentoets ER is daarmee een aangepaste toets voor leerlingen met ernstige rekenproblemen. Dit begrip staat overigens in het kader van deze paragraaf voor zowel de rekentoets ER in het voortgezet onderwijs en het voortgezet algemeen volwassenonderwijs (vavo) als het centraal examen ER voor het onderdeel rekenen in het beroepsonderwijs.

Onderdeel B (artikel 7.25 WHW)

In artikel 7.25, worden de leden vijf en zes vernummerd tot leden zes en zeven. Het nieuw ingevoegde vijfde lid maakt het mogelijk bij ministeriële regeling enkele hoger beroeps- of universitaire opleidingen aan te wijzen waarvoor het verkregen diploma voortgezet (havo of vwo) of beroepsonderwijs (middenkaderopleiding en specialistenopleiding of indien aangewezen op grond van artikel 7.24, tweede lid, onderdelen g en h, een vakopleiding) geen (rechtstreeks) recht geeft op inschrijving, indien dat diploma is verkregen met behulp van de rekentoets ER. De minister kan alleen zo'n opleiding of groep van opleidingen aanwijzen als het belang van een goede rekenvaardigheid van wezenlijk belang is voor het volgen en afronden van de betreffende bacheloropleiding. Het nieuwe vijfde lid vormt daarmee een extra nadere vooropleidingseis. Dit is nodig nu aan het belang van een goede rekenvaardigheid een zwaarder gewicht wordt toegekend. Het instellingsbestuur behoudt echter ingevolge het vernummerde en thans zesde lid van artikel 7.25 van de WHW het recht in voorkomend geval toch een aspirant-student toe te laten die zijn diploma heeft behaald met behulp van de rekentoets ER, mits de instelling dan zelf een aanvullend onderzoek naar de rekenvaardigheden van de aspirant-student verricht en daaruit blijkt dat die student toch geschikt is voor de opleiding.

Onderdeel C (artikel 7.28 WHW)

Artikel 7.24 van de WHW bevat de algemene vooropleidingseisen voor toegang tot een bacheloropleiding, namelijk dat een aspirant-student beschikt over een Nederlands diploma zoals havo, vwo of middenkaderopleiding. Artikel 7.28 van de WHW regelt in welke gevallen vrijstelling bestaat of kan worden verleend van die algemene vooropleidingseis, indien de aspirant-student beschikt over een ander of buitenlands diploma.

Daarnaast gelden er op grond van de artikelen 7.25 en 7.25a van de WHW ook nadere respectievelijk bijzondere nadere vooropleidingseisen. Het derde en vierde lid van artikel 7.28 van de WHW bepalen in dat geval dat de aspirant-student met een ander diploma weliswaar vrijstelling heeft van de algemene vooropleidingseis, maar hij alsdan nog wel moet aantonen door middel van een aanvullend onderzoek dat hij voldoet aan die nadere vooropleidingseisen uit hoofde van artikel 7.25 van de WHW. Daaronder valt in voorkomend geval nu ook de vooropleidingseis op grond van het vernummerde vijfde lid van artikel 7.25, namelijk dat geen rekentoets ER mag zijn afgelegd. De instelling kan dit onderzoek voor aanvang van de opleiding doch uiterlijk in de propedeutische fase van de opleiding afnemen. Deze eis mag op grond van artikel IV.4 van het Verdrag van Lissabon van 2 augustus 2002 (Tractatenblad 2002, 137) ook worden gesteld aan bezitters van een buitenlands gelijkwaardig diploma. Zodoende is er sprake van gelijke behandeling van gelijke gevallen. Het is aan het instellingsbestuur de onderwijskwalificaties te vergelijken, zolang hierover geen algemene regels zijn gesteld. Per abuis zijn de bijzondere nadere vooropleidingseisen van artikel 7.25a niet genoemd in het derde en vierde lid van artikel 7.28 van de WHW. Deze omissie wordt nu hersteld door de verwijzing naar artikel 7.25a in te voegen in het derde en vierde lid van artikel 7.28 van de WHW.

Tevens wordt hiermee verduidelijkt dat de nadere dan wel bijzonder nadere vooropleidingseisen ook gelden indien een vrijstelling op grond van het Verdrag inzake de erkenning van kwalificaties betreffende hoger onderwijs in de Europese regio is verleend. Dit blijkt nu immers uit het derde en vierde lid van artikel 7.28 van de WHW.

Artikel V Wijzigingen in de Wet College voor toetsen en examens

Met dit artikel wordt in artikel 2, lid 2a, van de Wet College voor toetsen en examens ook ten aanzien van de rekentoets in Caribisch Nederland de vaststelling van de opgaven als taak aan het Cvte toebedeeld. Tot nu toe was er sprake van een onvolledige opsomming, omdat de verwijzing naar de rekentoets volgens de Wet op het voortgezet

onderwijs BES ontbrak. Tevens wordt de correcte verwijzing als begripsbepaling naar Stichting Cito Instituut voor Toetsontwikkeling verwerkt in artikel 1 van de wet.

Artikel VI Wijzigingen in de Wet op het onderwijstoezicht

In artikel 24b, onderdeel e, van de WOT wordt de opsomming van uit het basisregister onderwijs te verstrekken gegevens aan een instelling voor hoger onderwijs uitgebreid met de rekentoets ER.

Verder was nog niet in alle artikelen van de WOT de nieuwe schrijfwijze van het Cvte doorgevoerd zoals die sinds 1 augustus 2014 luidt. Met het tweede onderdeel wordt dit alsnog gerealiseerd.

Ook artikel 24o, tweede lid, onderdelen c, f, g en h, van de WOT worden voor de volledigheid aangepast, zodat alle varianten van de rekentoets maar ook het judicium "cum laude" op de juiste wijze worden geregistreerd in het diplomaregister, naast de vakken en het eindresultaat van het eindexamen. Deze verduidelijking is nodig omdat rekenen geen officieel vak is in het vo en het judicium uiteraard ook niet, hoewel de rekentoets wel onderdeel uitmaakt van het eindexamen.

De wijziging met betrekking tot artikel 24o, tweede lid, in de genoemde onderdelen van de WOT bewerkstelligt dat in het diplomaregister wordt vermeld met behulp van welke soort rekentoets het diploma is behaald, nu naast een 2F, ook een toets op hoger niveau, 3F of 3S, of een rekentoets 2ER of 3ER of soms ook een lichtere rekentoets 2A kan zijn afgelegd. Dit geldt ook in voorkomend geval voor de aangepaste lichtere normering voor het examen Nederlandse taal, die als "2A" wordt aangeduid. Uiteraard wordt slechts die toets vermeld die uiteindelijk relevant is geweest voor de bepaling van de uitslag van het eindexamen of de examens mbo en het jaar waarin die toets is afgelegd. In dat register wordt in voorkomend geval tevens vermeld dat een persoon zijn eind- of staatsexamen vo met het judicium cum laude heeft afgesloten. Tot slot wordt in voorkomend geval vermeld dat een maatschappelijke stage van voldoende omvang met ten minste de eindbeoordeling voldoende is afgerond.

Artikel VII Wijziging van de Wet referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen

Met deze wijziging wordt het mogelijk gemaakt in het Besluit referentieniveaus Nederlandse taal en rekenen een streefniveau 3S voor vwo-leerlingen in te voeren. Ook maakt deze wijziging het mogelijk ten behoeve van de zogenoemde omkeerregeling in mbo-4 in voornoemd Besluit te bepalen dat naast het referentieniveau 3F voor Nederlandse taal ook een ander niveau kan worden vastgesteld voor mbo-4.

Artikel VIII Wijziging van de Leerplichtwet 1969

Artikel 4a wordt onderverdeeld in drie onderdelen. Het laatste onderdeel is nieuw. In dit onderdeel c wordt geregeld dat de kwalificatieplicht eindigt vóór het bereiken van de leeftijd van 18 jaren indien het uitstroomdiploma entreeopleiding is behaald. Dit is het diploma op grond van artikel 7.4.3, tweede lid, onderdeel c, van de WEB, waarbij de examenonderdelen Nederlandse taal of rekenen niet behoeven te zijn behaald. Deze vrijstelling van de kwalificatieplicht is nodig, omdat de situatie kan ontstaan dat een leerling voor zijn achttiende verjaardag het uitstroomdiploma entreeopleiding behaalt. Dit diploma geeft echter geen recht op doorstroom naar mbo-2 ingevolge het gewijzigde artikel 8.2.1, vierde lid, onderdeel f, van de WEB.

Artikel IX Wijzigingen in de Wet voortgezet onderwijs BES

De wijzigingen in artikel 72 voor de invoering van de rekentoets 2A en de aangepaste, lichtere beoordelingsnorm 2A voor het examen Nederlandse taal in het reguliere onderwijs, het pendant daarvan in artikel 116 voor de staatsexamens, alsmede 189 voor wat betreft de gegevenslevering van de Wet voortgezet onderwijs BES zijn gelijk aan de wijzigingsopdrachten voor de artikelen 29, 60 en 103b van de Wet op het voortgezet onderwijs zoals voorgesteld in artikel II. Zij hebben ook dezelfde betekenis. Naar die toelichting wordt daarom verwezen.

Artikel X Wijziging van de Wet educatie en beroepsonderwijs BES

PM

Artikel XI Inwerkingtreding

De artikelen in dit wetsvoorstel en de verschillende onderdelen daarvan treden bij koninklijk besluit in werking. Het is het streven van de regering dit wetsvoorstel zo spoedig mogelijk in werking te laten treden en het van toepassing te laten zijn met

ingang van het eerstvolgende schooljaar na inwerkingtreding. In geval van de wijzigingen in de Wet voortgezet onderwijs BES en Wet educatie en beroepsonderwijs BES als bedoeld in de artikelen IX en X ligt dit anders; onderdelen van deze bepalingen zullen op een later moment in werking treden voor Caribisch Nederland. Aan de onderdelen met betrekking tot de gegevenslevering zal zoveel mogelijk terugwerkende kracht worden verleend.

PM check samenloop met wetsvoorstel modernisering WVO en andere wetsvoorstellen

De Minister van Onderwijs,
Cultuur en Wetenschap,

De Staatssecretaris van Onderwijs,
Cultuur en Wetenschap,